

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ЕЛСЕАД МАХМОД АХМЕД ЮСФ

УДК 339.9:338.1-048.78(612)

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЛІВІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ
ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор
Сідоров Вадим Ігоревич,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних економічних
відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Журба Ігор Євгенович,
Хмельницький національний університет
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри міжнародної інформації
та країнознавства

кандидат економічних наук, доцент
Відякіна Марія Миколаївна,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин

Захист відбудеться «05» лютого 2016 року о 12 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий «___» _____ 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується глибокими процесами перебудови суспільно-економічних систем, пов'язаними з переходом на інноваційний шлях розвитку, з якісними змінами в формах і методах організації та функціонування національних економік під впливом науково-технічного прогресу, розширенням торгово-економічних зв'язків на міжнародному рівні. Однією з головних умов сталого розвитку кожної держави, а також зростання суспільного добробуту сьогодні є модернізація структури економіки з виділенням високотехнологічних галузей, сфер науки та освіти.

На сучасному етапі в країнах MENA триває трансформаційний процес національної та державної розбудови, а суперечки за лідерство в регіоні знаходяться в активній фазі. У зв'язку з цим стає актуальним вирішення питання вибору ефективних організаційно-економічних засад розвитку для повоєнних країн, що розвиваються, в умовах зростаючої інтернаціоналізації господарських процесів і впливу глобальних проблем.

Серед вчених, роботи яких мали фундаментальне значення для розгляду моделей розвитку повоєнних країн в умовах міжнародної інтеграції, необхідно виділити роботи Дж. Буна, Дж. Варгіанена, Х. Джю Чанга, Я. Корнаї, А. Маддісона, К. Мацуями, Дж. Саарі, Хе Чуаньці, М. Хіроока, а також російських вчених А. Акаєва, І. Ануфрієва, Є. Балацького, С. Глазьєва, О. Голіченко, С. Гурієва, М. Делягіна, А. Динкіна, В. Іноземцева, Г. Клейнера, Д. Кузнецова, В. Мау, В. Полтеровича, Г. Попова, В. Стюпіна, В. Сенчагова та ін. Широко відомі теорії провідних західних фахівців з теорії постіндустріального суспільства та футурології, а саме: Д. Белла, П. Дракера, Дж. Гелбрейта, М. Кастельса, Д. Медоуз, Ф. Фукуями, Л. Туроу, Ф. Уєбстер.

Вивченням стратегій розвитку суспільства займається чимало українських вчених, зокрема: Л. Антонюк, С. Архієреєв, Т. Близнюк, О. Борович, П. Бубенко, М. Відякіна, О.Власюк, Н. Волоснікова, А. Волков, Є. Воробйов, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Голіков, М. Денисенко, О. Довгаль, Г. Задорожний, М. Згуровський, І. Журба, М. Йохна, М. Кизим, А. Мазур, О. Маковоз, Б. Малицький, І. Матюшенко, Л. Мельник, А. Никифоров, О. Носова, А. Попович, А. Поручник, В. Решетило, О. Саліхова, В. Семиноженко, В. Сідоров, В. Соловійов, А. Філіпенко, Л. Федулова, А. Чухно, Т. Цихан, О. Ястремська та інші. Питаннями конкурентоспроможності займалися зокрема Д. Кіссинг, Б. Олін, М. Портер, В. Стопер, П. Самуельсон, елементам покращення механізмів конкурентоспроможності країн присвячені роботи Я. Базиллока, Я. Белінської, Я. Жаліла, Л. Кобиляцької, Л. Ковальської, О. Шнипка та ін.

Питання розвитку економіки Лівії висвітлювалися в роботах таких вчених як: Абду-Сабур, Абуоун Мухаммед Абдалла, Ад-Дазим, Аз-адин, Аль-Дамили Хамид, Аль-Курейши Мадхат Кязим, Арикат Харби, Ахмад Абу Хуссейн, Баки Кяміль, Ганим Щукри Мухаммад, Мухаммад Абдалла Абуоун, Мухаммад Муса, Саад Мохи Мухаммад, Флейх Хасан, Хатим Сами Афифи та ін. Серед європейських учених, у дослідженнях яких вивчались окремі аспекти соціально-економічного розвитку Лівії, можна відзначити: Аттір Мустафа, Дееб Маріус К., Дееб Мару Йане, Соуріан Ч., Уаддамс Франк С., Фарлеу Рауле, Фірат Рутії, а також низку російських вчених, зокрема: А. Єгоріна, В. Кукушкіна, І. Ратнікова, П. Сергєєва, Г. Смирнову, В. Фатіса та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та в рамках науково-дослідної теми «Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації» (№ державної реєстрації 0113U001401). В рамках наукової роботи автором проводилися дослідження особливостей розвитку стратегії економічного розвитку та відновлення повоєнних країн, що розвиваються, на прикладі Лівії (довідка № 26-06/2015 від 15.06.2015 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення особливостей модернізації економіки Лівії і розробка науково-практичних рекомендацій щодо підвищення її глобальної конкурентоспроможності у системі світового господарства.

Відповідно до мети дослідження в дисертаційній роботі поставлені і вирішені наступні завдання:

- дослідити теоретичні аспекти розробки стратегій соціально-економічного розвитку та відновлення економік повоєнних країн, що розвиваються, у системі світового господарства;
- систематизувати основні методологічні підходи щодо створення програм відновлення післявоєнних країн у відповідності до умов сучасного розвитку економіки повоєнної Лівії;
- узагальнити методичний апарат дослідження процесу відновлення економіки країни в повоєнний період у контексті підвищення її глобальної конкурентоспроможності;
- проаналізувати макроекономічні показники розвитку Лівії у системі світового господарства;
- охарактеризувати роль ресурсного забезпечення в системі глобальних імперативів розвитку Лівії та країн MENA у світовій економіці;
- оцінити ключові аспекти формування глобальної конкурентоспроможності Лівії у світовій економіці;
- провести макроекономічну оцінку процесів економічного зростання Лівії в умовах глобалізації світового господарства на основі застосування комбінованого підходу з використанням багатofакторних методів дослідження;
- запропонувати механізм реалізації пріоритетних напрямків повоєнного відновлення і модернізації економіки Лівії в контексті досягнення глобальної конкурентоспроможності.

Об'єктом дослідження є модернізація економіки країни в контексті підвищення її глобальної конкурентоспроможності.

Предметом є особливості модернізації економіки Лівії як фактора підвищення її глобальної конкурентоспроможності.

Методи дослідження: Інструментально-методичний апарат дисертації ґрунтується на системному підході до дослідження явищ і процесів повоєнного розвитку та відновлення країн в умовах підвищення їх глобальної конкурентоспроможності. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема: об'єднання абстрактного і конкретного – для розкриття змісту системної модернізації та її внутрішніх підсистем (п.1.1); об'єднання логічного та історичного – для дослідження методологічних підходів стратегії Плану Маршалла стосовно умов відновлення повоєнної Європи і сучасного соціально-економічного

розвитку повоєнної Лівії (п.1.2); комбінований підхід з використанням багатofакторних методів дослідження – для розробки логічної схеми моніторингу участі Лівії в системі світогосподарських зв'язків (п.1.3); коефіцієнтний метод і методи порівняльного аналізу – для визначення місця Лівії та ролі ресурсного забезпечення в системі глобальних імперативів розвитку країн MENA у світовій економіці, (п.2.1-2.3), а також ключових аспектів формування глобальної конкурентоспроможності Лівії у світовій економіці в порівнянні з Саудівською Аравією (п.2.3); методи математичного моделювання – для макроекономічної оцінки процесів і виявлення ключових факторів економічного зростання Лівії в умовах глобалізації світового господарства (п.3.1), об'єднання логічного методу і методу порівняльного аналізу – для розробки та обґрунтування пріоритетних напрямків розвитку і відновлення економіки повоєнної Лівії (п. 3.2).

Інформаційною та фактологічною базою дослідження є статистичні дані та аналітичні матеріали офіційних органів Лівії (зокрема Центрального банку, Департаменту статистики, Міністерства промисловості і торгівлі, Міністерства економічного розвитку і ін.), а також матеріали міжнародних організацій (ООН, ЮНКТАД, МВФ, ОЕСР, групи Світового банку, Всесвітнього економічного форуму), монографічні дослідження лівійських і зарубіжних економістів, результати власних досліджень і спостережень автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретико-методологічних основ дослідження особливостей модернізації соціально-економічного розвитку і відновлення економік повоєнних країн, що розвиваються, на прикладі Лівії, що забезпечують зростання їх глобальної конкурентоспроможності в умовах сучасних інтеграційних процесів.

Конкретні наукові результати, які показують особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблеми і розкривають наукову новизну роботи, полягають в наступному:

удосконалено:

– обґрунтування сутності модернізації соціально-економічного розвитку повоєнних країн, що розвиваються, в умовах сучасних інтеграційних процесів, яка, на відміну від існуючих теорій, що розглядали її лише з аспекту структурної перебудови економіки, ідентифікується як консолідуюча системна модернізація у галузевій, монетарній, інвестиційній, фіскальній, соціальній, політичній площинах, орієнтована на поступове поліпшення інститутів модернізації (стратегічне планування і програмування, фонди інноваційного розвитку, інноваційні кластери) і поступовий перехід від зовнішнього запозичення до інноваційного напряму розвитку всього соціально-економічного простору, є інтерактивною (поєднання модернізації «згори» і «знизу») з використанням різних варіантів індикативного планування і має найбільші шанси на довготривале збереження її позитивних результатів;

– концептуалізацію сучасної проблематики включення країни до системи світового господарства і глобального конкурентного середовища за рахунок визначення ринкової, інноваційної та технологічної готовності в якості факторів найбільшого впливу на індекс конкурентоспроможності країн регіону MENA;

– методичний підхід до багатоаспектного оцінювання рівня глобальної конкурентоспроможності національної економіки за рахунок використання: а) кластерного аналізу (для угруповання низки країн за рівнем глобальної

конкурентоспроможності); б) факторного аналізу (для виділення основних факторів, що визначають глобальну конкурентоспроможність країн світу); в) кореляційно-регресійного аналізу (для виділення пріоритетних напрямків відновлення економіки країн – на прикладі Лівії);

отримали подальший розвиток:

– ідентифікація основних напрямків модернізації національної економіки Лівії за допомогою кількісної оцінки впливу на зростання індексу глобальної конкурентоспроможності країни таких показників її ринкового та інноваційно-технологічного розвитку як валове інвестування, зростання ВВП та інноваційна активність;

– організаційно-економічні засади дослідження включення економіки Лівії до глобальної економічної системи у вимірах її конкурентоспроможності, а саме розроблено механізм модернізації економіки Лівії, основними інструментами якого є державні, фінансові та інструменти державної політики, а пріоритетними напрямами модернізації – фінансовий ринок, нафтогазова галузь та транспортна інфраструктура, використання якого дозволить швидко й на більш високому технологічному рівні відродити виробництво та забезпечити якісні зміни у розвитку національних фінансових інститутів та інфраструктури ринку Лівії;

– обґрунтування пріоритетних напрямів використання міжнародної науково-технічної допомоги та кредитів як кумулятивної основи модернізації економіки повоєнної Лівії в контексті підвищення її глобальної конкурентоспроможності, що включають: оптимізацію галузевої структури економіки Лівії та лівійського експорту, стимулювання економічних реформ та реформування управлінських структур, розвиток механізмів взаємодії бізнесу і влади, подолання корупції та створення сприятливих умов для розвитку економічної конкуренції; укріплення фінансової системи Лівії та механізмів регулювання її діяльності, впровадження низки довгострокових заходів щодо реформування податкової системи, створення привабливого інвестиційного клімату; диверсифікацію та посилення прозорості реалізації національних інвестиційних проектів, формування Грантового фонду розвитку Лівії, створення міждержавних програм з використанням механізмів венчурного фінансування провідних підприємств; інституційне забезпечення інноваційного розвитку економіки Лівії за її галузево-секторальними пріоритетами, впровадження сучасних технологій та інновацій; інтенсифікацію Лівією роботи зі зближення й адаптації її національного законодавства, норм і стандартів відповідно до міжнародних тощо.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що викладені автором у дисертаційній роботі теоретичні положення та практичні рекомендації є базисом для відновлення і економічного розвитку Лівії на якісно новій основі при досягненні її глобальної конкурентоспроможності. На рівні державних органів регулювання економіки Лівії автором запропоновані методологічні підходи до обґрунтування використання в якості критеріїв досягнення конкурентоспроможності показників ринкового та інноваційно-технологічного розвитку, що визначає, у свою чергу, напрями вибору пріоритетних напрямків повоєнного розвитку і відновлення економіки Лівії при досягненні нею глобальної конкурентоспроможності.

Основні наукові положення й отримані результати дослідження використовуються у навчальному процесі для студентів факультету міжнародних економічних відносин та

туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна при викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини», «Світова економіка» (довідка № 25-06/2015 від 11.06.2015 р.).

Практичні рекомендації та пропозиції, викладені в дисертації, впроваджено до аналітичної та організаційної роботи Посольства Лівії (довідка №166-04 від 12.03.2015 р.), аналітичної роботи з питань зовнішньоекономічної діяльності Департаменту з підвищення конкурентоспроможності регіону Харківської обласної державної адміністрації при підготовці аналітичних матеріалів з питань напрямків посилення конкурентної складової Харківської області та удосконалення зовнішньоекономічної політики (довідка № 02-06/1356 від 11.06.2015 р.), Громадської спілки «Міжрегіональний союз птахівників та кормовиробників України» (довідка № 137-15 від 18.06.2015 р.), а також до практичної діяльності ПП «Філадельфія-Амро» – при розробці нових бізнес-рішень та підвищенні ефективності професійної діяльності із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності Лівії (довідка №318/2015 від 12.05.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові положення, висновки і рекомендації, які викладені в дисертації і публікаціях і виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та висновки, отримані в результаті дисертаційного дослідження, доповідалися автором і отримали схвалення на міжнародних науково-практичних семінарах та конференціях, а саме: IV міжнародної науково-практичної конференції «Добробут націй в умовах глобальної нестабільності» (05 квітня 2014 р., м. Одеса), міжнародній науково-практичній конференції «Економіка і менеджмент – 2013: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку» (24-25 квітня 2014 р., м. Дніпропетровськ), науковій конференції «Україна - ЄС: новий етап економічної інтеграції» (10 квітня 2014 р, м. Київ; круглому столі «Глобальні проблеми і світовий економічний розвиток» (24 квітня 2014 р., м. Київ), міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки і практики» (14-15 листопада 2014 р., м. Харків), X міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» (03 квітня 2015 р., м. Харків).

Публікації. Основні положення і результати дослідження викладені автором у 12 наукових працях, з яких: 5 статей опубліковані в наукових фахових українських виданнях, 1 стаття опублікована в іноземному електронному виданні, 6 тез доповідей опубліковано у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,97 д.а., з яких здобувачеві належить 4,64 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (252 найменування на 24 сторінках) та 2 додатків. Зміст дисертації викладено на 174 сторінках друкованого тексту, включаючи 18 таблиць і 36 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовані мета і завдання дослідження, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретичні основи модернізації економік країн, що розвиваються**» досліджено існуючі стратегії відновлення повоєнних країн, що розвиваються, на основі модернізації соціально-економічного розвитку, у тому числі стратегію «План Маршалла»; систематизовано методологічні підходи щодо дослідження відновлення економік повоєнних країн, що розвиваються; узагальнено методичний апарат дослідження процесу відновлення економіки країни в повоєнний період у контексті підвищення її глобальної конкурентоспроможності.

Встановлено, що різний соціально-економічний розвиток національних економік суттєво впливає на специфіку прояву проблем, які потребують першочергового вирішення в тій чи іншій країні. Відповідно, стратегії розвитку країн, що знаходяться в центрі політичних, економічних і військових криз, вимагають врахування специфічних умов застосування.

Порівняння стратегій успішних країн світу за останні 20 років дозволило виявити певні елементи, які зумовили соціально-економічний ривок та забезпечили швидкий розвиток економік. Аналіз досвіду таких країн як Японія, Південна Корея, Тайвань, Гонконг, Сінгапур довів, що першим етапом їх становлення є модернізація технологічної бази економіки і підвищення продуктивності праці на основі запозичених патентів та прав на використання. Другим етапом економічного відновлення стало власне інноваційне зростання.

У ході дослідження виявлено, що на теоретичному рівні в сучасній економічній літературі термін «модернізація» характеризує зусилля відсталих або слаборозвинених суспільств з метою наздогнати провідні країни, тобто модернізацію можна характеризувати як суспільно-історичний процес, в ході якого традиційні суспільства стають прогресивнішими та індустріально розвиненими.

До критеріїв модернізації в економічній сфері було віднесено: технологічний розвиток, заснований на використанні наукового (раціонального) знання, поява вторинного (індустрія, торгівля) і третинного (послуги) секторів господарства, поглиблення суспільного і технічного поділу праці, розвиток ринків товарів, грошей і праці, забезпечення сталого економічного зростання.

Доведено, що типовою стратегією успішних країн є інтерактивна модернізація, яка використовує індикативне планування. Відповідна стратегія використовує консолідує системну модернізацію, що орієнтована на поступове поліпшення інститутів і демократизацію, заснована на запозиченні, з поступовим переходом до інноваційного розвитку всього соціально-економічного простору при збереженні і зміцненні міжгрупових і міжоб'єктних зв'язків.

Обґрунтовано, що «План Маршалла» як програма відновлення Європи був однією з найбільш вдалих міждержавних програм, спрямованих на вирішення глибоких економічних і політичних проблем, що стояли перед повоєнними європейськими країнами.

Отже, у результаті дослідження зроблено висновок, що для Лівії як країни, економіка якої перебуває на депресивному етапі розвитку внаслідок економічної кризи і воєнних руйнувань, важливим є застосування таких базових елементів модернізації: великомасштабний план економічної допомоги як складова ширшої глобальної доктрини, яка чітко визначає місце Лівії в сучасному світі; план інтеграції Лівії,

наприклад, з Європейським Союзом у рамках політики сусідства; утворення спеціальної структури з управління «планом» і установ банківського механізму фінансування.

Висунуто гіпотезу, що саме конкурентоспроможність країни в глобальному вимірі є визначальним чинником рівня розвитку економіки і залучення країни в міжнародний поділ праці. Схему моніторингу участі Лівії в системі світогосподарських зв'язків представлено на рис. 1, що передбачає два етапи: виявлення конкурентних переваг та детермінант модернізації економіки Лівії; визначення перспектив модернізації економіки Лівії в контексті глобальної конкурентоспроможності.

Рис. 1. Логічна схема моніторингу участі Лівії в системі світогосподарських зв'язків
[Розроблено автором]

З метою виявлення нових маркерів економічного розвитку країни у роботі запропоновано застосування комбінованого підходу з використанням багатofакторних методів дослідження, а саме: кластерного аналізу (для угруповання низки країн по безлічі ознак за рівнем глобальної конкурентоспроможності); факторний аналіз (для виділення основних факторів, що визначають глобальну конкурентоспроможність країн світу); кореляційно-регресійний аналіз (для виділення пріоритетних напрямків модернізації економіки Лівії).

Таким чином, у результаті дослідження зроблено висновок, що сучасний етап розвитку економіки Лівії зумовлює необхідність розробки новітніх підходів до виявлення основних факторів її модернізації та підвищення глобальної конкурентоспроможності.

У другому розділі роботи **«Конкурентні переваги економіки Лівії та детермінанти її модернізації»** проаналізовано макроекономічні показники розвитку Лівії у системі світового господарства, охарактеризовано роль ресурсного забезпечення в системі глобальних імперативів розвитку Лівії та країн MENA у світовій економіці, досліджено ключові аспекти формування глобальної конкурентоспроможності Лівії у світовій економіці.

У результаті дослідження виявлено, що територіальні та ресурсні передумови розвитку економіки Лівії формують її економічні та політичні особливості. Проаналізовано такі макроекономічні показники розвитку Лівії як валовий внутрішній продукт, державний борг, валові інвестиції та експортно-імпортні операції країни, що дозволило сформулювати наступні висновки, зокрема, про те, що велика кількість нафтових і газових запасів зумовила монокультурність розвитку лівійської економіки, а вигідне геополітичне положення на узбережжі Середземного моря забезпечує тісні торговельні відносини з більшістю європейських країн.

У роботі акцентовано увагу на монокультурному характері економіки Лівії, який є наслідком того, що основною статтею експорту Лівії є нафта (96%), а значну частину ВВП формує нафтогазова галузь, в якій працюють переважно державні підприємства. Відповідно, місце Лівії у міжнародному поділі праці визначає спеціалізація країни на видобутку і обробці нафти. У зв'язку з тим, що сільське господарство та легка і харчова промисловості розвинуті несуттєво, існує залежність Лівії від імпорту продовольчих та промислових товарів. Основними зовнішньоторговельними партнерами Лівії є країни ЄС, що пояснюється територіальною близькістю.

У ході дослідження визначено, що Лівія є реципієнтом інвестицій і технологій, а інвестиційний клімат країни є сприятливим. В основному іноземні інвестиції спрямовуються в нафтову промисловість країни, хоча є й інші перспективні галузі – туризм та розвиток вільних економічних зон. Більшість зарубіжних технологій застосовуються у нафтовому комплексі країни.

У роботі відзначено, що участь Лівії в міжнародній економічній інтеграції визначається декількома напрямками: з одного боку, Лівія залишається членом таких організацій, як ОПЕК та Союз Арабського Магрибу, з другого боку на сучасному етапі більш важливими для розвитку Лівії є розширення зв'язків з країнами Європи та збільшення взаємної інтеграції Африканських держав.

На основі проведеного аналізу визначено пріоритетні напрями економічної політики Лівії, зокрема: збільшення ролі приватного сектора в економіці (в

промисловості); придбання нових технологій і підвищення кваліфікації робочої сили для модернізації виробництва; створення нових робочих місць; концентрація виробництва в індустріально розвинутих зонах; збільшення потужностей і продуктивності промислових підприємств; залучення прямих іноземних інвестицій; активна участь уряду в створенні сприятливого середовища для приватного бізнесу.

Аналіз ролі ресурсного забезпечення в системі глобальних імперативів розвитку Лівії та країн MENA у світовій економіці дозволила виявити, що світовий ринок нафти на сучасному етапі має певні особливості, а саме: високі ціни запобігають дефіциту палива; розташування покладів нафти у важкодоступних районах призводить до значних капіталовкладень на розвідку; видобуток стає дедалі дорожчим, а прибутки поступово скорочується; наявність геополітичних ризиків як стримуючого фактору зростання видобутку; формування попиту економіками, що розвиваються.

У ході дослідження встановлено, що попри те, що основними споживачами нафти стабільно залишаються промислово розвинені країни, останніми роками стрімко зростає частка країн, що розвиваються. Встановлено, що резервні можливості зі збільшення нафтовидобутку, що сконцентровані в країнах-членах ОПЕК, поки відстають від зростаючого попиту на нафту, і на ліквідацію даної диспропорції потрібен тривалий час. При цьому значна частка наявних резервних потужностей приходить на Саудівську Аравію, а до ключових перспективних проектів щодо збільшення видобутку нафти належать проекти, які пов'язані, в першу чергу, з Лівією.

Проведене зіставлення рангових номерів обсягу запасів нафти та індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК) країн 2013-2014 рр. довело відсутність впливу запасів та видобутку нафти на рівень розвитку країн. Тобто, запаси нафти в умовах сучасної світової економіки не гарантують високу конкурентоспроможність країни. Лише деякі країни (Саудівська Аравія, Канада, Об'єднані Арабські Емірати, США, Катар і Китай) входять в перші двадцять найбільш конкурентоспроможних країн світу. Серед безлічі причин подібної ситуації слід відзначити високу диференціацію економіки або прагнення до цього. Більшість проаналізованих країн (9 з 14) не є конкурентоспроможними на глобальному рівні, наприклад, Венесуела займає 1-е місце за запасами нафти в світі і водночас 134-е (з 148) за індексом глобальної конкурентоспроможності. Аналогічно, великий розкид мають Лівія (9 і 100), Нігерія (10 і 120). Отримані результати дозволили зробити висновок, що для виведення економіки країни на вищий якісний рівень, наявність енергетичних ресурсів є важливим, але не первинним чинником, тому необхідним є пошук інших маркерів економічного розвитку.

У проведеному дослідженні за допомогою даних Індексу глобальної конкурентоспроможності та Індексу людського розвитку визначено аналітичну основу стратегії економічного розвитку країни. У 2013-2014 рр. Лівія посідала 108-е місце в рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму. Головними причинами такого низького рейтингу країни стали: низькі показники розвитку сфери охорони здоров'я та початкової освіти (120 місце), розвитку фінансових ринків (147 місце), а також інноваційного розвитку (141 місце). У контексті групи країн MENA і країн-експортерів нафти оцінка конкурентоспроможності Лівії є однією з найбільш невігідних (рис. 2).

Використання методичного інструментарію кластерного аналізу дозволило виокремити групи країн Північної Африки та Близького Сходу за рівнем глобальної

конкурентоспроможності. Проведені розрахунки демонструють позиції Лівії в рейтингу і необхідність визначення точок зростання економіки Лівії з подальшою розробкою та імплементацією відповідних програм. Для аналізу обрано дані за всіма 12 індикаторами Індексу глобальної конкурентоспроможності для 16 країн регіону MENA, який об'єднує країни Північної Африки та Близького Сходу (крім Іраку). Всі 12 індикаторів об'єднані в три групи: група 1 (фактори основних вимог); група 2 (фактори ефективності); група 3 (фактори інноваційного розвитку).

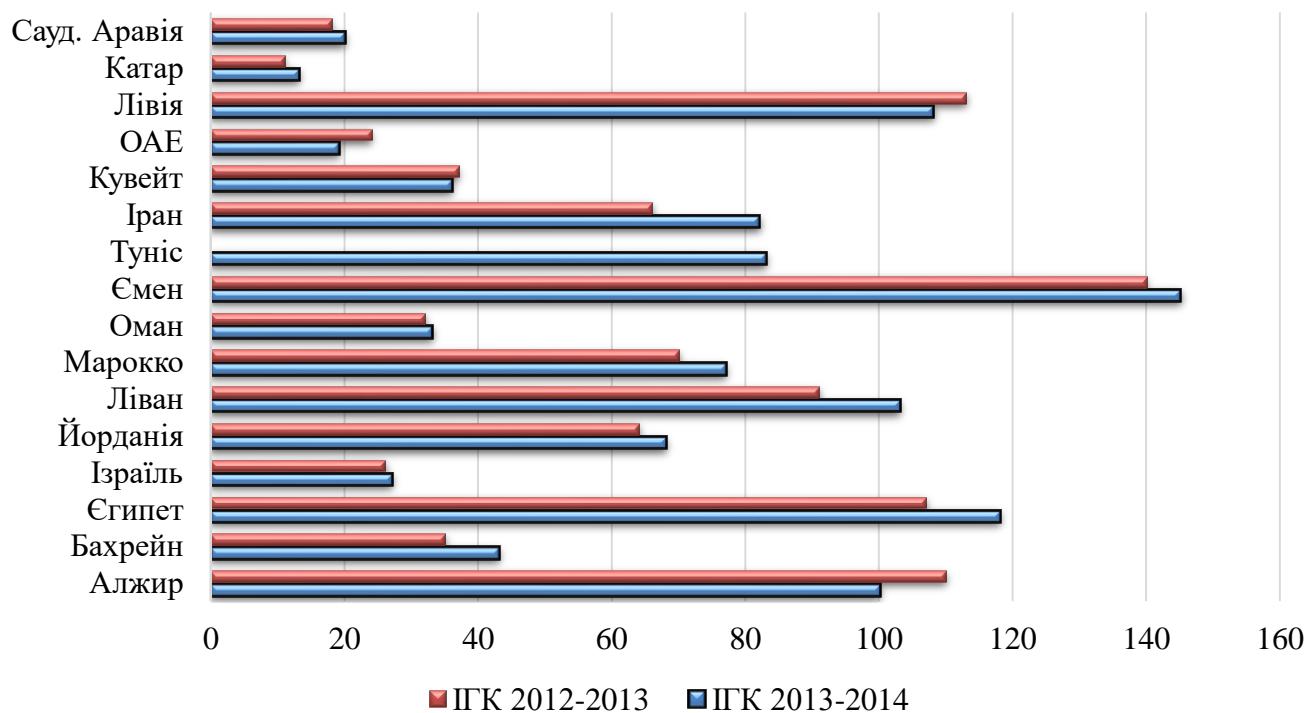

Рис. 2. Позиціонування Лівії в ІГК у порівнянні з країнами MENA та країнами-нафтоекспортерами [Складено автором за даними Індексу глобальної конкурентоспроможності]

При цьому встановлено, що перший кластер, який формують Алжир, Лівія і Ємен, характеризується найнижчими індикаторами ІГК, відповідно, ці країни неконкурентоспроможні в глобальному масштабі і вимагають розробки та впровадження виважених програм щодо її підвищення в усіх напрямках (табл. 1). Найвищий середній рівень показників у кластері характерний для групи індикаторів «Фактори інноваційного розвитку», що можна пояснити технологіями видобутку нафти іноземними корпораціями в Алжирі та Лівії.

Таблиця 1

Склад кластера, що виділено методом Уорда

Номер кластера	Кількість об'єктів в кластері	Склад кластера
Кластер 1	3	Алжир, Лівія, Ємен
Кластер 2	6	Єгипет, Марокко, Туніс, Іран, Йорданія, Ліван
Кластер 3	3	Бахрейн, Оман, Кувейт
Кластер 4	4	Ізраїль, ОАЕ, Катар, Саудівська Аравія

[Розраховано автором за даними Індексу глобальної конкурентоспроможності]

На основі факторного аналізу з метою визначення точок можливого зростання економіки Лівії у дослідженні виявлено фактори, які найсуттєвіше впливають на рейтинг

глобальної конкурентоспроможності країни – фактор основних вимог і фактор ефективності. Перший фактор має високі навантаження практично по кожному з 12 індикаторів, за винятком індикатора 3 «Макроекономічне середовище» і індикатора 10 «Розмір ринку». Але найвищі навантаження характерні для змінних, що відносяться до індикатора 1 «Інститути», індикатора 8 «Розвиток фінансового ринку», індикатора 9 «Технологічна готовність», індикатора 11 «Конкурентоспроможність компаній». Другий фактор має високе навантаження лише по індикатору 10 «Розмір ринку», всі інші навантаження занадто незначні. Таким чином, при розрахунку середньоарифметичних навантажень отримано результати, трактування яких дозволило виділити фактор інновацій та технологічної готовності в якості основного, який багато в чому визначає глобальну конкурентоспроможність країн регіону MENA.

У ході дослідження виявлено, що на сучасному етапі Лівія має всі ознаки технологічної кризи. Існуючі можливості країни під час військового перевороту 2010р. та в наступні роки були втрачені через ігнорування необхідності збереження та відновлення технологічного базису розвитку суспільства, що є адекватним сучасним викликам часу.

Про високий взаємозв'язок між глобальною конкурентоспроможністю країни та її інноваційністю свідчить високий рівень кореляції ($R=0,93$) між загальним ІГК країни і рейтингом країни в інноваційному блоці ІГК (рис. 3).

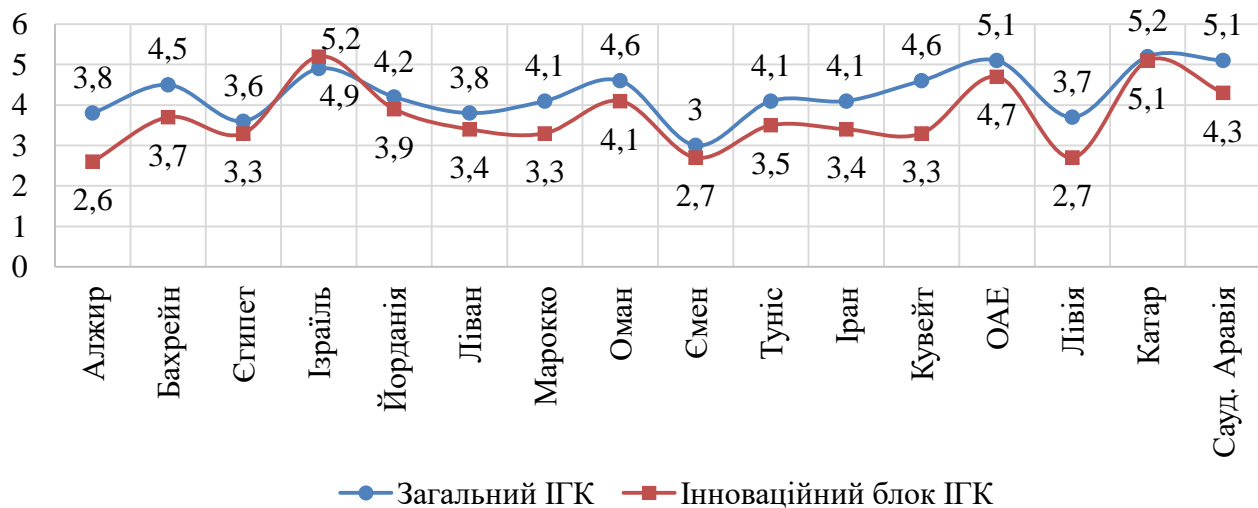

Рис. 3. Взаємозв'язок між загальним ІГК країни та рейтингом інноваційного блоку ІГК [Складено автором за даними Індексу глобальної конкурентоспроможності]

За результатами проведеного багатofакторного кластерного і факторного аналізу зроблено висновок, що Лівія належить до одних з найбільш неконкурентних країн світу; серед численних факторів формування глобальної конкурентоспроможності країни особливо виділяються інноваційно-технологічний і ринковий чинники; Лівія може підвищити свій глобальний рівень конкурентоспроможності і перейти з кластера з найменш розвинутих країн в кластер, що поєднує країни з більш високою глобальною конкурентоспроможністю за умови реалізації інноваційно-технологічних програм.

У сучасних глобалізованих умовах розвитку світового господарства важливою передумовою економічного розвитку та модернізації країн світу є інноваційна складова,

яка через оновлення в соціальній, технологічній, культурній та інших сферах поступово та цілеспрямовано сприяє процесам модернізації у відповідності до сучасних тенденцій.

Для визначення рівня інноваційної складової в економіці Лівії проведено порівняльний аналіз (за субіндексами «Технологічна готовність» і «Інновації» в розрізі рейтингу 2008-2009 рр. і рейтингу 2013-2014 рр.) Лівії та Саудівської Аравії, яка територіально також розташована на Близькому Сході; є частиною регіону MENA, членом картелю ОПЕК; має велику площу території, частина якої зайнята пустелею; є найбільшим у світі експортером нафти; займає в рейтингу глобальної конкурентоспроможності двадцятье місце.

Результати проведеного порівняльного аналізу довели, що Саудівська Аравія за період дослідження істотно поліпшила технологічну та інноваційну ситуацію в країні шляхом проведення активної технологічної політики, здійснення технологічної модернізації виробництва, впровадження енергозберігаючих технологій, підвищення інвестиційної привабливості країни, збільшення прямих іноземних інвестицій в інноваційні галузі, трансферу технологій, збільшення урядових закупівель високотехнологічної продукції тощо. У той же час динаміка зміни інноваційної складової індексу глобальної конкурентоспроможності Лівії дуже нерівномірна, має негативну тенденцію і відбувається на тлі складної поведінки бізнес-середовища, політичної та військової нестабільності. Через відсутність дієвої та послідовної державної політики втрачається наявний науково-технологічний та інноваційний потенціал країни (у 2008 р. Лівія займала 44-е місце в світі за кількістю вчених та інженерів), що позначається на низькому рівні її економічного розвитку.

Обґрунтовано, що для прискореного розвитку та модернізації економіки Лівії впровадження інноваційних підходів, підвищення продуктивності праці економіка Лівії повинна ґрунтуватися на інтелекті і знаннях, на освітньому, науковому, творчому надбанні її громадян. Значення індексу людського розвитку або рейтингу за індексом розвитку людського потенціалу демонструє, що Лівія посідала за підсумками 2012 р. в рейтингу 64-е місце (для порівняння Україна в 2012 р. займала 79-е місце), в 2013 р. – 55-е місце (Україна – 83-е місце). Це свідчить про наявність значного кадрового потенціалу розвитку економіки Лівії і явну невідповідність сучасного стану національної економіки рівню освіченості населення (рис. 4).

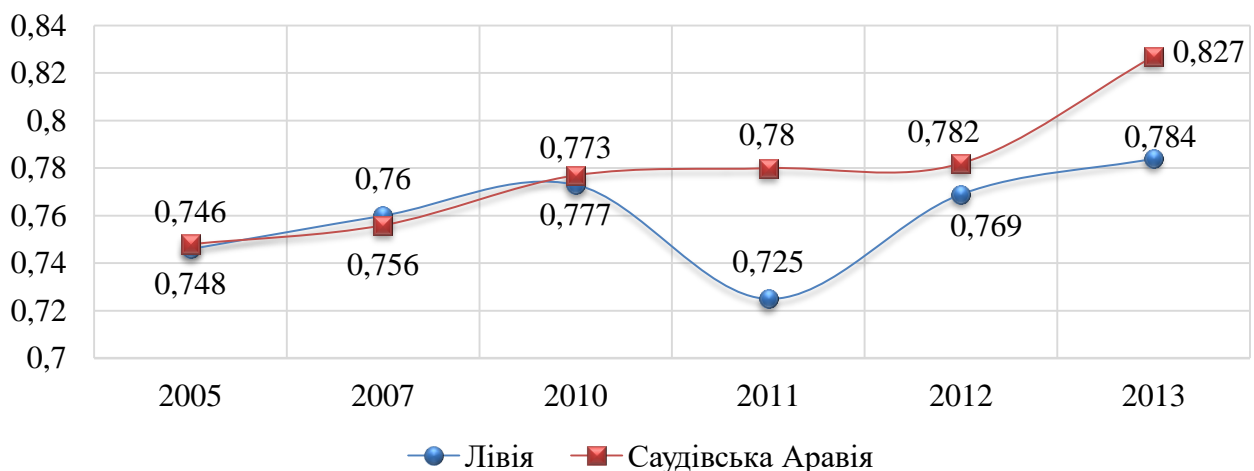

Рис. 4. Динаміка змін рівня розвитку людського потенціалу Лівії та Саудівської Аравії [Складено автором за даними індексу людського розвитку]

Безумовно, політичні та військові проблеми Лівії істотно знизили індекс людського розвитку країни, але вже до 2012 р. він повернувся на «довоєнний» рівень 2010 р., що свідчить про високий людський потенціал країни.

На основі проведеного порівняльного аналізу визначено, що за показником субіндексу «Розмір ринку» Саудівська Аравія більш, ніж в 4 рази має вищі конкурентні переваги, ніж Лівія. Досліджувані країни знаходяться практично на протилежних боках за значеннями цього показника, зокрема: обсяги ВВП за паритетом купівельної спроможності Лівії становлять 77,4 млрд. дол. США, а Саудівської Аравії – 906,8 млрд. дол. США. Єдиний індикатор досліджуваного субіндексу, який приблизно однаковий у двох країн, – це частка експорту у ВВП країни (у Лівії цей показник становить 52%, а Саудівської Аравії – 54,5%). Подібну ситуацію можна пояснити тим, що обидві країни є одними з провідних експортерів нафти світового масштабу.

У результаті дослідження встановлено, що за період з 2008 по 2013 рр. Саудівська Аравія змогла подолати шлях з середини рейтингу глобальної конкурентоспроможності до його першої частини – всі показники субіндексу істотно зросли. Особливо варто відзначити ПШ та трансфер технологій (з 40 місця на 8), за рівнем розвитку яких Саудівська Аравія входить у першу десятку країн світу. Також високе місце (15-е) країна займає за рівнем освоєння фірмами технологій. Цей показник свідчить про високу конкурентоспроможність економіки Саудівської Аравії, яка змогла направити ресурси, отримані від реалізації енергоносіїв, на модернізацію та інноваційний розвиток економіки. У той же час, Лівія, яка володіє значними запасами енергоресурсів, на сучасному етапі посідає останні місця в рейтингу за рівнем технологічної готовності і за період з 2008 по 2013 рр. не лише не поліпшила, а й суттєво погіршила всі показники (більш ніж на 40 позицій). За рівнем ПШ та трансферу технологій Лівія в 2013 р. посідала останнє 148-е місце у світі.

Таким чином, зроблено висновок, що неконкурентна на сучасному етапі економіка Лівії має кадрові та ресурсні можливості для її модернізації, факторами якої є інноваційно-технологічний та ринковий чинники.

У третьому розділі роботи **«Перспективи модернізації економіки Лівії в контексті досягнення глобальної конкурентоспроможності»** за допомогою застосування комбінованого підходу з використанням багатофакторних методів дослідження проведено макроекономічну оцінку процесів економічного зростання Лівії в умовах глобалізації світового господарства та виявлено пріоритетні напрямки післявоєнного відновлення і розвитку економіки Лівії у світовій економіці.

Застосована кореляційно-регресійна модель впливу провідних чинників формування глобальної конкурентоспроможності Лівії на зміни однієї одиниці Індексу глобальної конкурентоспроможності (Y) дозволила визначити місце Лівії в системі світогосподарських зв'язків і дослідити напрями її повоєнного розвитку. В якості індикаторів обрано технологічну та ринкову складові, які за даними авторських розрахунків мають найбільший вплив на індекс глобальної конкурентоспроможності Лівії. Індикаторами запропонованої моделі використано наступні змінні: обсяг валових інвестицій в економіку Лівії (X_1); ВВП (X_2); експорт (X_3); імпорт (X_4); статті в наукових і технічних журналах (X_5) (табл. 2).

Порівняння результатів кореляційно-регресійного аналізу
для Лівії та Саудівської Аравії

	Рівняння кореляційно-регресійного аналізу
Лівія	$Y = 15,96 + 45,96X_1 + 26,81X_2 + 1,35X_3 + 0,02X_4 + 14,96X_5$
Саудівська Аравія	$Y = 18,04 + 11,28X_1 + 1,56X_2 + 3,02X_3 - 0,15X_4 + 5,01X_5$

[Розраховано автором за даними Світового банку]

Подібний перелік індикаторів обрано з урахуванням специфіки порівняльного аналізу країн, при цьому індикатор «Статті в наукових і технічних журналах», що відображає технологічний фактор впливу – єдиний, за яким є часовий ряд фактичних даних для Лівії.

Проведений для Лівії та Саудівській Аравії компаративний аналіз результатів реалізації кореляційно-регресійної моделі впливу провідних факторів на зміни одиниці Індексу глобальної конкурентоспроможності довів, що: вплив валового інвестування є дуже важливим для обох країн і багато в чому формує конкурентоспроможність країни (значення цього чинника для Лівії склало 46 одиниць, що майже в 3 рази більше, ніж у Саудівської Аравії), відповідно, тривале й ефективне інвестування економіки Лівії може суттєво поліпшити її конкурентоспроможність); для обох країн збільшення ВВП є позитивним чинником, що визначає конкурентоспроможність (однак для Лівії ВВП можна виділити як один з фундаментальних чинників – значення становить 26 одиниць при збільшенні на одну одиницю ПК); величина експорту та імпорту для обох країн не відіграють провідного значення, що можна пояснити необхідністю обох країн значно диференціювати експорт, що складається більш ніж на половину з вуглеводнів; інноваційний показник кількості статей в наукових і технічних журналах прямо пропорційно впливає на глобальну конкурентоспроможність таких країн, як Лівія.

З метою обґрунтування пріоритетних напрямів використання міжнародної науково-технічної допомоги та кредитів як кумулятивної основи модернізації економіки повоєнної Лівії в контексті підвищення її глобальної конкурентоспроможності розроблено механізм модернізації економіки Лівії, використання якого дозволить забезпечити якісні зміни у розвитку національних фінансових інститутів та інфраструктури ринку Лівії (рис. 5).

Для ефективного використання кредитів і допомоги країн-донорів для стабілізації економіки Лівії вважаємо за необхідне законодавче визначення національних пріоритетів, реалізація яких здійснюється на підставі затверджених урядом Лівії інвестиційних проектів.

У ході дослідження обґрунтовано, що фінансування державних інвестиційних проектів в Лівії може здійснюватися двома способами: проекти, які погодилися підтримати безпосередньо країни-донори або одна з міжнародних організацій, можуть фінансуватися відповідно до вимог і порядком, встановленими цими організаціями; проекти, спрямовані на вирішення комплексної проблеми, можуть фінансуватися за рахунок коштів країн-донорів виключно через кредитну систему (наприклад, через Державний банк розвитку).

В якості основних завдань залучення та використання міжнародної фінансової допомоги нами пропонується: створення Трастового фонду (або Грантового фонду)

розвитку Лівії для залучення зовнішньої допомоги у формі грантів, а не кредитів; напрямок залучених коштів на кредитування самоокупних інвестиційних проектів; обґрунтування потреб Лівії у зовнішньому фінансуванні від міжнародних кредиторів та донорів з погляду зовнішніх ефектів для світової спільноти (проекти у сфері енергетики, охорони навколишнього середовища, міграції та регіональної безпеки); пов'язування питань надання донорами технічної допомоги і фінансових ресурсів з метою заснування місій щодо підвищення продуктивності для ключових галузей економіки та провідних підприємств Лівії; включення в план зовнішньої допомоги програм пільгового кредитування (на 4-10 років під низькі відсотки) та оновлення основних фондів для середніх і великих підприємств Лівії.

Рис. 5. Механізм модернізації економіки Лівії [Розроблено автором]

У результаті дослідження визначено, що модернізація фінансового ринку Лівії передбачає регуляторні, організаційні та інституційні заходи, реалізація яких дозволить: створити умови для появи і розвитку більш якісних інструментів, які підвищать довіру до інструментів фінансових ринків; забезпечити якісні зміни у розвитку національних фінансових інститутів та інфраструктури ринку Лівії; забезпечити справедливе

оподаткування і адекватність валютного регулювання на фінансовому ринку; підвищити якість регулювання фінансового ринку.

У нафтогазовій промисловості основними напрямками залучення міжнародних інвестицій та кредитних коштів вважаємо: розвиток технологій глибокої переробки сировини (насамперед, нафти і газу) в нафтохімічному комплексі, що дозволить створити фундамент для розвитку високотехнологічних напрямків у промисловості Лівії; реалізація спільних проектів з екологізації виробництва, що дасть можливість зменшити викиди парникових газів в атмосферу, а також проектів з організації адаптації лівійської національної системи стандартизації у відповідність з міжнародними правилами, у тому числі і ЄС, розробки за участю міжнародних експертів поетапної програми такої стандартизації; впровадження енергоефективних технологій та економного споживання енергоресурсів, що дозволить істотно скоротити споживання відносно дорогих енергоресурсів і перейти на практично невичерпні джерела енергії (у зв'язку з близькістю пустелі Сахари) для потреб житлово-комунального господарства Лівії.

Пропонується відновлення об'єктів транспортної інфраструктури Лівії, подолання її технологічного відставання, що дозволить зміцнити транзитний потенціал Лівії. Залучення фінансових ресурсів у транспортну галузь доцільно спрямовувати на: впровадження інноваційних інформаційно-управлінських технологій, побудованих на моделюванні інтегрованих транспортних систем; удосконалення технологій перевезень шляхом розвитку мультимодальних перевезень та формування міжнародних транспортно-логістичних систем в Середземноморському регіоні, а також інтеграції транспортних напрямків в транс'європейську транспортну систему; оновлення рухомого складу транспортної галузі Лівії та прискорення інтеграції лівійської національної транспортної системи в загальноєвропейську, що здатна обслуговувати міжнаціональні транспортні потоки.

У роботі запропоновано здійснювати стимулювання економічних реформ в Лівії, реформувати управлінські структури, національне законодавство через: інституційне забезпечення процесу реалізації політики сусідства Лівії та ЄС; інтенсифікацію Лівією роботи зі зближення й адаптації її національного законодавства, норм і стандартів відповідно до світових, у тому числі і ЄС; забезпечення в Лівії процесу гармонізації з європейськими стандартами управління: вдосконалення системи влади, регіональна реформа, судова реформа і реформа правоохоронної системи, що є основою для подолання корупції та створення сприятливих умов для розвитку економічної конкуренції, впровадження сучасних технологій і інновацій.

Таким чином, зроблено висновок, що модернізація економіки Лівії в контексті підвищення її глобальної конкурентоспроможності передбачає оптимізацію галузевої структури економіки Лівії та лівійського експорту, стимулювання економічних реформ та реформування управлінських структур, розвиток механізмів взаємодії бізнесу і влади, подолання корупції та створення сприятливих умов для розвитку економічної конкуренції; зміцнення фінансової системи Лівії та механізмів її регулювання, імплементацію низки довгострокових заходів щодо реформування податкової системи, створення привабливого інвестиційного клімату; диверсифікацію та посилення прозорості реалізації національних інвестиційних проектів, формування Грантового фонду розвитку Лівії, створення міждержавних програм з використанням механізмів

венчурного фінансування провідних підприємств; інституційне забезпечення інноваційного розвитку економіки Лівії за її галузево-секторальними пріоритетами, впровадження сучасних технологій та інновацій; інтенсифікацію Лівією роботи зі зближення й адаптації її національного законодавства, норм і стандартів відповідно до міжнародних тощо.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання визначення особливостей модернізації економіки Лівії і розробки науково-практичних рекомендацій щодо підвищення її глобальної конкурентоспроможності.

Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Дослідження сучасних теоретичних підходів до розробки стратегій відновлення і розвитку економік повоєнних країн довело, що вказані стратегії одночасно включають економічну модернізацію з поступовим покращенням інститутів та їх демократизацією; інтерактивну модернізацію з використанням індикативного планування; модернізацію на основі запозичення з поступовим переходом до інноваційного розвитку і, як результат, консолідуючу системну модернізацію, орієнтовану на довготривалий інноваційний розвиток.

2. Проаналізовано основні методологічні підходи стратегії Плану Маршалла для відновлення повоєнної Європи й виокремлено вирішальні наслідки основних уроків для повоєнних країн, що передбачають: план економічної допомоги як складової більш глобальної доктрини, яка визначає місце країни в системі світогосподарських зв'язків; план інтеграції Лівії в рамках політики сусідства; наявність структури з управління «планом» і утворення установ банківського механізму його фінансування.

3. Висунуто гіпотезу, в якій конкурентоспроможність країни є детермінуючим чинником рівня розвитку економіки і визначається на основі послідовності з використанням комбінованого підходу із застосуванням багатофакторних методів дослідження, а саме: кластерного аналізу для угруповання країн за рівнем глобальної конкурентоспроможності; факторного аналізу для виокремлення факторів глобальної конкурентоспроможності певної країни; кореляційно-регресійного аналізу для визначення пріоритетних напрямів відновлення повоєнної країни.

4. На основі аналізу макроекономічних показників та дослідженні ресурсного забезпечення обґрунтовано місце Лівії в міжнародному поділі праці; залежність економіки від розвитку нафтогазової галузі, яка створює більше половини ВВП і стимулює залучення інвестицій і технологій в країну; відсутність взаємозв'язку між наявністю енергетичних ресурсів та рівнем конкурентоспроможності економіки країни.

5. За допомогою кластерного і факторного аналізу визначено, що Лівія відноситься до одних з найбільш неконкурентних країн світу, однак має достатньо високий. кадровий потенціал розвитку економіки, а чинниками формування її глобальної конкурентоспроможності є інноваційно-технологічний і ринковий.

6. На основі проведеного порівняльного аналізу Лівії та Саудівської Аравії встановлено що Саудівська Аравія за період 2008 по 2013 рр. істотно поліпшила технологічну та інноваційну ситуацію в країні шляхом реалізації активної технологічної політики, проведення технологічної модернізації виробництва, впровадження

енергозберігаючих технологій, підвищення інвестиційної привабливості країни, збільшення прямих іноземних інвестицій в інноваційні галузі, трансферу технологій, зростання урядових закупівель високотехнологічної продукції тощо. Відповідно, Лівія за визначений період суттєво погіршила всі показники, що визначають конкурентоспроможність країни.

7. Доведено, що валове інвестування, зростання ВВП та інноваційний розвиток є важливими чинниками формування конкурентоспроможності країни, а обрані ринковий і технологічний фактори модернізації та зростання економіки країни є об'єктивними і повинні враховуватися при розробці механізмів і заходів щодо збільшення індексу глобальної конкурентоспроможності Лівії.

8. Встановлено, що завданнями механізму відновлення повоєнної економіки Лівії є визначення напрямків і заходів державної політики, які дозволять швидко і на вищому технологічному рівні відродити виробництво, модернізувати реальний сектор як основу економіки, спрямувати кошти міжнародної фінансової допомоги на відродження промисловості, нафтовидобувної галузі та транспортної інфраструктури.

9. Обґрунтовано пріоритетні напрями використання міжнародної технічної допомоги та кредитів для відновлення економіки повоєнної Лівії в умовах глобалізаційних процесів сучасності, що включають ефективне використання кредитів і допомоги країн-донорів, реформування управлінських структур, національного законодавства і створення демократичних інститутів; інтенсифікацію Лівією роботи зі зближення і адаптації її національного законодавства, норм і стандартів відповідно до міжнародних норм, у тому числі і ЄС; забезпечення процесу зближення Лівії з європейськими стандартами управління.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових виданнях іноземних держав:

1. Махмод Ахмед Юсф Элсеад Современное состояние торговых отношений между Ливией и Европейским Союзом / М. Элсеад // Современные проблемы науки и образования, 2014. – № 3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/117-13254> (дата публикации: 27.05.2014).

Публікації у наукових фахових виданнях України:

2. Махмод Ахмед Юсф Элсеад Тенденції та перспективи розвитку торговельних відносин Лівії з ЄС та Україною / М. Элсеад // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – № 5-6 (70-71). – Київ : Бібліотека КНТЕУ, 2013. – С. 34-39.

3. Махмод Ахмед Юсф Элсеад. Тенденції глобалізаційних процесів в світовому господарстві / М. Элсеад // Економічний форум : наук. журн. / Луцьк. нац. техн. ун-т. – Луцьк: Вид. від. ЛНТУ, 2013. – № 3. – С. 36-42.

4. Махмод Ахмед Юсф Элсеад Многофакторные методы исследования глобальной конкурентоспособности стран MENA (опыт для Ливии) / М. Элсеад // Бизнес Информ. – 2014. – №8. – С. 19-25.

5. Махмод Ахмед Юсф Элсеад Методический инструментарий исследований посткризисного развития места Ливии в системе мирохозяйственных связей / М. Элсеад // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», Випуск 10/2015 (ч.2). – С. 21-25.

6. Махмод Ахмед Юсф Элсеад План Маршалла для Ливии как механизм реновации экономики страны / М. Элсеад // Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки», 2015. – №3. – С. 60-65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/13.pdf>.

Публікації в інших виданнях:

7. Махмод Ахмед Юсф Элсеад Добробут націй в країнах MENA / М. Елсеад // IV міжнародна науково-практична конференція «Добробут націй в умовах глобальної нестабільності» (м. Одеса, 5 березня 2014 р.). – Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.– С. 75-77. – 102 с.

8. Махмод Ахмед Юсф Элсеад Современное состояние инновационного развития стран MENA / М. Элсеад, В. Сідоров // Міжнародна науково-практична конференція «Економіка і менеджмент – 2013 : перспективи інтеграції та інноваційного розвитку» (м. Дніпропетровськ, 24-25 квітня 2014 р.). – Т.6 : Проблеми та перспективи інноваційного розвитку : держава, регіон, галузь, суб'єкт господарювання, 2014. – С. 76-78. – 160 с.

Особистий внесок здобувача: проведено оцінку інноваційного розвитку країн MENA.

9. Махмод Ахмед Юсф Элсеад Человеческий потенциал в странах MENA / М. Элсеад // Наукова конференція «Україна-ЄС: новий етап економічної інтеграції» (м. Київ, 10 квітня 2014 р.) : матеріали круглого столу «Глобальні проблеми і світовий економічний розвиток». – С. 35-36. – 48 с.

10. Махмод Ахмед Юсф Элсеад Влияние ресурсной составляющей на индекс глобальной конкурентоспособности / М. Элсеад // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність та інновації : проблеми науки і практики» (м. Харків, 14-15 листопада 2014 р.). – С. 392-396. – 496 с.

11. Махмод Ахмед Юсф Элсеад Особенности применения Плана Маршалла для технологического обновления экономик стран мира / М. Элсеад, І. Матюшенко // Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин. Матеріали X науково-практичної конференції (м. Харків, 03 квітня 2015 р.). – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – С. 201-208. – 362 с.

Особистий внесок здобувача: проведено аналіз програмних заходів в рамках Плану Маршалла з підтримки технологічного оновлення економіки повоєнних країн.

12. Махмод Ахмед Юсф Элсеад Приоритеты реновации экономики Ливии на основе Плана Маршалла // М. Элсеад // Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин. Матеріали X науково-практичної конференції (м. Харків, 03 квітня 2015 р.). – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – С. 213-220. – 362 с.

АНОТАЦІЯ

Елсеад Махмод Ахмед Юсф. Модернізація економіки Лівії як фактор підвищення її глобальної конкурентоспроможності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2016.

Дисертаційну роботу присвячено поглибленню теоретико-методичних основ дослідження особливостей модернізації економіки Лівії і розробці науково-практичних

рекомендацій щодо підвищення її глобальної конкурентоспроможності в системі світового господарства.

У роботі досліджено існуючі стратегії відновлення повоєнних країн, що розвиваються на основі модернізації соціально-економічного розвитку, у тому числі стратегію «План Маршалла»; систематизовано методологічні підходи до відновлення економік повоєнних країн, що розвиваються, узагальнено методичний апарат дослідження процесу відновлення економіки країни в повоєнний період у контексті підвищення її глобальної конкурентоспроможності; уточнено місце Лівії в системі міжнародних економічних відносин; охарактеризовано роль ресурсного забезпечення в системі глобальних імперативів розвитку Лівії та країн MENA у світовій економіці; досліджено ключові аспекти формування глобальної конкурентоспроможності Лівії у світовій економіці; за допомогою застосування комбінованого підходу з використанням багатофакторних методів дослідження проведено макроекономічну оцінку процесів економічного зростання Лівії в умовах глобалізації світового господарства та виявлено пріоритетні напрямки післявоєнного відновлення і розвитку економіки Лівії в умовах сучасних інтеграційних процесів.

Ключові слова: стратегії відновлення і розвитку економік повоєнних країн, модернізація економіки повоєнної Лівії, індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс людського розвитку, інноваційно-технологічний і ринковий чинники, План Маршалла, пріоритетні напрями використання міжнародної технічної допомоги та кредитів.

АННОТАЦИЯ

Элсеад Махмод Ахмед Юсф. Модернизация экономики Ливии как фактор повышения ее глобальной конкурентоспособности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2016.

Диссертационная работа посвящена развитию теоретико-методических основ исследования особенностей модернизации экономики Ливии и разработке научно-практических рекомендаций по повышению ее глобальной конкурентоспособности в условиях современных интеграционных процессов.

В работе исследованы существующие стратегии восстановления послевоенных развивающихся стран на основе модернизации социально-экономического развития, в том числе стратегію «План Маршалла»; систематизированы методологические подходы исследования восстановления экономик послевоенных стран; предложено логическую схему мониторинга участия Ливии в системе мирохозяйственных связей; уточнено место Ливии в системе международных экономических отношений; охарактеризована роль ресурсного обеспечения в системе глобальных императивов развития Ливии и стран MENA в мировой экономике; исследованы ключевые аспекты формирования глобальной конкурентоспособности Ливии в мировой экономике. Проведенный анализ макроэкономических показателей, таких как: валовой внутренний продукт, государственный долг, валовые инвестиции и экспортно-импортные операции страны, позволил определить Ливии в системе международных экономических отношений.

Предложена гипотеза, в которой конкурентоспособность страны является основным фактором уровня развития экономики и определяется с помощью на основе комбинированного подхода с применением многофакторных методов исследования, а именно: кластерного анализа для группировки стран по уровню глобальной конкурентоспособности; факторного анализа для выделения факторов глобальной конкурентоспособности определенной страны; корреляционно-регрессионного анализа для выделения приоритетных направлений восстановления послевоенной страны.

Сравнительный анализ Ливии с Саудовской Аравией, имеющей аналогичную ресурсную составляющую экономики, а также анализ результатов реализации корреляционно-регрессионной модели влияния ведущих факторов на изменения единицы Индекса глобальной конкурентоспособности Ливии и Саудовской Аравии доказал, что выбранные факторы - рыночный и технологический - объективны и должны быть учтены при разработке механизмов и мероприятий по увеличению индекса глобальной конкурентоспособности Ливии.

Обосновано, что приоритетными направлениями использования международной технической помощи и кредитов для восстановления экономики послевоенной Ливии является разработка возможного плана действий (который по аналогии можно назвать Планом Маршалла), которые позволят быстро и на более высоком технологическом уровне возродить производство, модернизировать реальный сектор в качестве основы экономики, направить средства международной финансовой помощи на возрождение промышленности, нефтедобывающей отрасли и транспортной инфраструктуры.

Ключевые слова: стратегии восстановления и развития экономик послевоенных стран, модернизация экономики послевоенной Ливии, индекс глобальной конкурентоспособности, индекс человеческого развития, инновационно-технологический и рыночный факторы, План Маршалла, приоритетные направления использования международной технической помощи и кредитов.

ABSTRACT

Elsead Mahmud Ahmed Ewsf. Modernization of Economy of Libya as a factor increasing its global competitiveness. – Manuscript.

The thesis for a Candidate Degree in Economic Science: Speciality 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations – V. N. Karazin Kharkiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2016.

The thesis is devoted to development of theoretical and methodical foundations of research features Libya modernize the economy and development of scientific and practical recommendations to improve its global competitiveness in modern integration processes.

In work the theoretical analysis of existing policies of the post-war recovery based on the modernization of social and economic development was carried out; the essence and features of the strategy of "Marshall Plan" for modernizing the economies of developing countries was investigated; the methodological approaches to the study of post-war economic modernization were systematized; algorithm research to modernize the economy of Libya in the system of global economic relations was developed; the place of Libya in international economic relations was specified; the resource support role in the system of global imperatives of Libya and the MENA countries in the global economy was described; the key aspects of Libya's global competitiveness in the global economy were examined; through the use of a combined

approach using multi researches the macroeconomic assessment processes Libya economic growth in a globalizing world economy was examined and the priority areas for post-war reconstruction and economic development of Libya in contemporary integration processes were identified.

Key words: strategy of reconstruction and development of post-war economies, Libya's post-war modernization of the economy, global competitiveness index, the index of human development, and technological innovation and market factors, the Marshall Plan, priority uses of international technical assistance and loans.

Підписано до друку 04.01.2016. Формат 60×84 1/16.

Папір офсетний. Друк. цифровий.

Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 120 примірників.

Замовлення №_____.